

Antep Savunması Ana Kaynaklarında Maraş Maraş in The Main Resources of Antep Defense

İbrahim Halil YAKAR*

Öz

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile, Anadolu'nun bazı yerleri Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan gibi devletlerin işgaline uğramıştır. Güney cephesinin iki önemli şehri olan Antep ve Maraş önce İngilizler, daha sonra Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Maraş 12 Şubat 1920'de bağımsızlığına kavuşmuştur. Antep ise, 11 ay Fransız ve Ermeni kuvvetlerine karşı direnmiş, açlık ve cephanesizlik yüzünden şehir teslim olmak zorunda kalmıştır. Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşmasıyla Gaziantep 25 Aralık 1921 tarihinde işgalden kurtulmuş ve tekrar bağımsızlığına kavuşmuştur. Maraş harbi ve Antep savunması ölüm kalım mücadelesi olan Millî Mücadele yılları içinde çok önemli bir yere sahiptir. Antep savunması ana kaynaklarında Maraş ile ilgili pek çok husus bulunmaktadır. Makalede Antep savunması ana kaynaklarından kısaca bahsedildikten sonra, savunma kaynaklarında Maraş'la ilgili kısımlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Antep savunması, Maraş harbi.

Abstract

With the Mondros Armistice signed on 30 October 1918 after the defeat of the Ottoman Empire in World War I, some parts of Anatolia have been invaded by states such as France, England, Italy and Greece. Antep and Maraş, the two major cities of the southern frontier, were first occupied by the English, then the French. Maraş got his independence on 12 February 1920. Antep had resisted the French and Armenian forces for 11 months and had to surrender due to hunger and lack of amphibians. With the Ankara Treaty with the French, Gaziantep was liberated from the occupation on December 25, 1921 and regained its independence again. Maras Warbi and Antep's defense have a very important place in the National Struggle years, which is the death and survival struggle. There are many issues related to Marash in the main sources of Antep defense. After briefly mentioning the main sources of Antep defense, Makalede will focus on the parts related to Marash in defense resources.

Key words: Antep defense, Maraş war.

Antep Savunması

Millî Mücadele yıllarında Güney Cephesinin önemli bir ayağını oluşturan Antep savunması, şanlı direnişiyle tarihteki yerini almıştır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile, Anadolu'nun bazı yerleri Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan gibi devletlerin işgaline uğramıştır. Anadolu'daki işgaller I. Dünya Savaşı'nın devamı niteliğindedir. Güneydoğu Anadolu'nun etkin yerleşim merkezlerinden biri olan Antep, Güney Cephesi'nde önemli olayların geliştiği bir yer olmuştur. Suriye kıtasına olan hâkim konumu ve stratejik mevki dolayısıyla işgalci güçlerin Mondros Mütarekesi'nden sonra göz diktiği Antep, kuzey-güney, doğu-batı istikametinde jeopolitik bir öneme sahiptir. Şehir, 17 Aralık 1918'de İngilizler tarafından işgal edilmiş, İngilizlerin geri çekilmesi sonucu 25 Ekim 1919 tarihinde de Fransız işgaline uğramıştır (Pamuk, 2009:71,88).

Fransız işgal kuvvetleri bir duyuru yayımlayarak bölgenin Osmanlı Devleti tarafından kendi himayelerine bırakıldığını belirtmiş ve herkesin emirlerine uymalarını istemiştir. Fransız ve Ermeni askerlerinden cesaret bulan Ermeniler taşkınlıklar yapmaya başlamışlardır (Pamuk, 2009:91). 10 Kasım 1919'da şehirde olaylar çıkmış, Antep halkı miting düzenleyerek işgali protesto etmiştir.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ile şehirde Fransızlara karşı direniş başlamış, 1 Nisan 1920'de Fransızlara karşı şehir içi savaşları başlamıştır. Maraş yolunu Fransızlara kapatan Antepliler, Katma ve Kilis tarafından Antep'e gelecek Fransız yardımını önlemek için tedbir almış ve bu görevi üstlenen Şahin Bey başarılı faaliyetlerde bulunmuştur.

* Prof. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
halilibrahimyakar@gmail.com.

Fransızlar Kilis-Antep yolunu açmak için 26 Mart 1920'de büyük bir askeri birlikle Kilis'ten Antep'e hareket etmişlerdir. Şahin Bey'in idaresindeki kuvvetler, Kilis yolu üzerindeki Elmalı Köprüsü civarında mevzi almış, Fransızların üstün askeri kuvvetlerine karşı sonuna kadar direnen Şahin Bey 28 Mart 1920'de şehit düşmüştür. Fransızlar Kilis yolunu böylece açtıktan sonra Antep'e girmiş şehri kuşatma altına almıştır. 11 Ağustos 1920'de başlayan Fransız kuşatmasına karşı Antep halkı kahramanca savaşmıştır. Bir sonuç alamayan Fransızlar ilave kuvvetler alarak 21 Kasım 1920'de ikinci kuşatmayı başlatmıştır. Çok üstün düşman kuvvetlerine karşı açlık içinde savaşan Antep halkının direnişi Anadolu'da dikkatli takip edilmiştir. Fransızlara meydan okuyan bu direniş üzerine Büyük Millet Meclisi 6 Şubat 1921'de aldığı bir kararla Ayıntab ismini "Gazi Ayıntab" olarak değiştirmiştir.

10 ay 9 gün Fransız ve Ermeni kuvvetlerine karşı Antep halkı direnmiştir. Savunmanın özellikle son 78 gününde (22 Kasım 1920-8 Şubat 1921) şehri dört bir taraftan kuşatarak dışarıyla bağlantıyı kesen Fransızlar, Antep'e yardım ve iase sağlayacak bütün kanallara engel olmuşlardır. Açlığa ve cephanesizliğe mahkum olan şehir, 9 Şubat 1921'de sukuta ermiştir. 21 Ekim 1921 tarihinde Fransızlarla yapılan Ankara Antlaşmasıyla Gaziantep, 25 Aralık 1921 tarihinde işgalden kurtulmuş ve tekrar bağımsızlığına kavuşmuştur.

Maraş Harbi

Mondros Mütarekesinden sonra Maraş'ı önce İngilizler sonra Fransızlar işgal etmiştir. Fransız işgali karşısında şehri savunma tedbirlerini almak amacıyla Maraş Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Elbistan'da kurulmuştur. Şehirde ulusal teşkilâtı genişletmek için Merkez Heyeti oluşturulmuş ve başkanlığına Aslan Bey getirilmiştir. Ayrıca şehir de Merkez Heyeti'ne bağlı olarak on bölgeye ayrılmış ve her bölgenin başkanları belirlenmiştir. Bölge başkanları kendi aralarında İşgalcilere karşı direnme konusunda ortak karar almışlardır (Eyicil, 2004:44).

Fransız işgalinin ikinci günü 30 Ekim 1919 Perşembe günü Müslüman hanımlarını taciz etmeye başladılar. Bu sebeple Sütçü İmam olayı meydana geldi. Kumandan Andre'nin talimatıyla 30 Kasım 1919 Cuma günü Maraş Kalesi'nden Türk bayrağı indirilince halk harekete geçerek bayrağı tekrar Kalenin burcuna dikti. Elbistan ve Pazarcık teşkilâtlarının baskısı ile tutuklu bulunan bir kısım Türkler serbest bırakıldı. Fransız ve Ermeni askerlerinin zulmü karşısında daha fazla dayanamayan Maraş'ta 20 Ocak 1920'de savunma savaşını başlattı (Eyicil, 2004: 47).

22 gün süren savaşta Fransızlar, 11 Şubatta Maraş'tan çekilmeye mecbur oldular. İşgalcilere yardımcı olan Ermenilerin bir kısmı Fransızlarla birlikte şehirden ayrıldı. Bundan sonra Elbistan'da bulunan Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Maraş'a gelerek çalışmalarına devam etti ve Antep'in savunmasına yardım için buraya milis kuvvetleri gönderdi (Eyicil, 2004:47).

Maraş harbi ve Antep savunması ölüm kalım mücadelesi olan Milli Mücadele yılları içinde çok önemli bir yere sahiptir. Maraş harbi 12 Şubat 1920'de sona erdiği için, Fransızlar bu tarihten sonra şehri terk etmişlerdi. Antep savunması kaynaklarında Maraş ile ilgili pek çok husus bulunmaktadır. Aşağıda Antep savunması ana kaynaklarından kısaca bahsedildikten sonra, savunma kaynaklarında Maraş'la ilgili kısımlar üzerinde durulacaktır. Antep savunmasının ana kaynaklarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Antep Savunması Ana Kaynakları

Etraf-ı şehir cephele kumandanlığı tahrirat ve telgraf ve telefon ve tamim defteri

Antep savunmasındaki yazışmaların yer aldığı *Etraf-ı Şehir Cephele Kumandanlığı Tahrirat ve Telgraf ve Telefon ve Tamim Defteri* de Gaziantep Müzesi envanterinde 26 numara ile kayıtlıdır. Defterin müzeye ne zaman ve nasıl teslim edildiği belli değildir. Defter dağınık vaziyette bulunduğu için sayfalar birbirine karışmış ve çok tahrip olmuştur. Defterde her

yazışmaya bir numara verilmekle beraber bazı yazışmalar numarasızdır. Defterdeki ilk belge 417 son belge ise 580 numaralıdır. Numarasız yazılarla beraber toplam 218 belge bulunmaktadır. Defterde cepheler arası yazışmalar yanında günlük harp raporları da yer almaktadır. Ali Nadi Ünler *Gaziantep Savunması* adlı eserini kaleme alırken defterdeki yazışmaların bazılarında faydalanmıştır. Defterde savunma sırasında Etraf-ı Şehir Cepheler Komutanlığının başta Ankara olmak üzere cephelerle ve diğer illerle olan yazışmaları, telgraf, telefon, tahrirat ve tamimleri yer almaktadır. Defter yayımlanmıştır (Yakar-Pusat, 2015).

Antep savunması askeri iaşe defterleri

Antep Savunması Askerî İaşe Defterleri Gaziantep Müzesi envanterinde 1683, 1684 ve 1685 numaraları ile kayıtlıdır. Defterler kırmızı bez ciltle kaplanmıştır. Defterlerin kapağında günümüz Türkçesiyle “Antep Savaşında Askeri Ambardan Mücahit Topluluklarına verilen gündelik Erzak Defteridir. Teslim eden: Savaşta İaşe Ambar Müdürü olan Yedek Subay M. Tefvik Üner” yazılıdır. 1683 numaralı defterin orta kısmına ise Osmanlı Türkçesiyle “İaşe Ambarı Müvazene Defteridir, 12 Teşrinievvel 1336, 11 Şubat 1337 ” kaydı düşülmüştür. 1684 ve 1685 numaralı defterlerde toplanan erzakın, hangi mevzi ve cephelere dağıtıldığı, kime ne kadar erzak verildiği gün gün yer almaktadır. 1683 numaralı defterde ise İaşe Komisyonuna gelen erzakın genel toplamı bulunmaktadır. 3 defterden meydana gelen iaşe kayıtları toplam 210 sayfadır. Yıllardır özenle muhafaza edilen defterler Antep savunmasının kıymetli evrakları arasında çok önemli bir mevkie sahiptir. Savunmanın açlığa rağmen nasıl devam ettiği, Heyeti Merkeziye'nin savaş ortamında iaşe konusunda nasıl titiz davrandığı, halkın ne gibi fedakarlıklarda bulunduğu bu defterlerle tescillenmiştir. Antep savunmasının en ateşli günlerinde cepheye savaşan asker ve sivil kişilerin günlük yiyecek ve tedariklerini düzenli bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan İaşe Komisyonu, savunmanın son gününe kadar görev yapmıştır. Elde bulunan yiyecekler düzenli ve tasarruflu bir şekilde cephelere dağıtmıştır. Defterlere göre 16 Mayıs 1336/1920 ile 8 Şubat 1337/1921 tarihleri arasında cephelere erzak ve iaşe dağıtılmıştır. Antep Savunması Askeri İaşe Defterleri yayımlanmıştır (Yakar-Pusat, 2014).

Antep savunması hastane defteri

Antep savunması ana kaynakları arasında yer alan Hastane Defteri, Gaziantep Müzesi envanterine 1686 numara ile kayıtlıdır. Defter 19x27 cm. boyutlarında ve 163 sayfadır. Sayfa numaraları sonradan yazılmıştır. 1 Nisan 1920-27 Mart 1921 tarihine kadar hastaneye gelen yaralıların bilgileri mevcuttur. 9 Şubat 1921'de şehrin Fransızlara tesliminden sonra da hastane yaralılara hizmet vermeye devam etmiştir. Defterde 2023 kişinin kaydı vardır. Antep Savunması Hastane Defteri yayımlanmıştır (Yakar-Pusat, 2014a).

Şeyh Camii Hastanesi Hastane Defteri'nde her yaralı ve şehidin; sıra numarası, künyesi, doğum tarihi, hastaneye giriş ve çıkış tarihleri, memleketi, mahalle veya karyesi, kıtası, hangi mevkide ve ne ile yaralandığı, emaneti gibi hususlar yazılmış; teşhis ve mülâhazat başlığı altında da yaralıların durumları ortaya konulmuştur. Buradaki bilgilerden hareketle savunmada savaşan kişilerin her türlü bilgisine ulaşıldığı gibi, savunmanın seyri hakkında da çok değerli bilgiler ortaya çıkmaktadır. Teşhis kısmında yaralıların durumu hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Defteri “Hangi mevkide ne ile cerh olunduğu” başlığı altında hastaneye gelen yaralıların hangi mevkide yaralandıkları yer almıştır. Antep savunmasında şehir içi ve şehir dışı cephelerde düşman ateşine maruz kalan kimselerin yaralandıkları yerler -eğer biliniyorsa- belirtilmiştir. Buradan, Antep savunmasının hangi cephelerde yapıldığı ve düşman askerlerinin nerelere saldırdıkları da anlaşılmaktadır. Şehrin dört bir yanı muhasara altında olduğu için düşman, Antep'e her taraftan saldırmıştır. Mevkilere göre Antep'te düşman ateşine maruz kalmayan mahalle yok gibidir. Antep savunmasında şehir içi ve dışında düzenli ordudan gönüllü çetelere

kadar pek çok askerî birlik görev almıştır. Hastane Defteri'nin "Kıtası" kısmında hastaneye gelen yaralıların bağlı buldukları askerî birlikler yer almıştır.

Antep savunması muhabere defteri

Antep savunmasının ana kaynakları arasında yer alan *Muhabere Defteri* Gaziantep Müzesi envanterinde 24 numara ile kayıtlıdır. Defterin müzeye ne zaman ve nasıl teslim edildiği belli değildir. Defterin ilk sayfasında *Heyet-i Merkeziye Muhabere Defteri* başlığı yer almaktadır. Defterde her yazışmaya bir numara verilmekle beraber bazı yazışmalar numaralıdır. Siyah kaplı sarı yapraklı defterde toplam 212 yazışma mevcuttur. Ali Nadi Ünler *Gaziantep Savunması* adlı eserini kaleme alırken defterdeki bu yazışmalardan faydalanmış ve 88 tanesine kitabında yer vermiştir. Muhabere Defteri'ndeki yazışmalardan anlaşıldığına göre, Heyet-i Merkeziye savunma esnasında Antep'te vuku bulan her bilgi ve durumu savunma cepheleriyle, muntika, fırka ve kolordu komutanlıklarıyla, Büyük Millet Meclisi ve Mustafa Kemal Paşa ile paylaşmıştır. Antep Heyet-i Merkeziye bazen bilgi vermek, bazen onay almak bazen de içinde buldukları durumun vehametini ortaya koymak amacıyla kritik olan her bilgi ve olayı başta Ankara olmak üzere bağlı oldukları üst makamlarla veya kendilerine bağlı kurul ve kurumlarla istişare ederek durum değerlendirmesi yapmışlardır. Defterde iaşe ve erzak eksikliği ile temini noktasında pek çok yazı vardır. Defterdeki belgelerde bazen resmî üsluptan çıkılmış, çaresizliğin en son haddesini gösteren duygusal ifadeler yer verilmiştir. Yazılarda adeta açlığın ve çaresizliğin çığlıkları duyulmuştur. Umudun yitirildiği, elden bir şeylerin gelmediği anlarda bile savunmanın ciddiyeti ve savaşın acı yüzü yazışmalara yansımıştır. Antep Savunması Heyet-i Merkeziye Muhabere Defteri yayımlanmıştır (Yakar-Pusat, 2017).

İstiklal harbi Antep askeri zayıat defteri

Şeyh Camii Hastanesine gelen yaralıların kayıtlarının tutulduğu iki defter vardır. Birincisi, yayınladığımız Antep Savunması Hastane Defteri'dir. İkincisi kayıtlarda İstiklal Harbi Antep Askeri Zayıat Defteri olarak geçmektedir. Defter tarafımızdan gün ışığına çıkarılmıştır ve yayına hazırlanmaktadır.

Antep savunması iaşe satın alma defteri

Antep savunma esnasında, özellikle halkın çok büyük sıkıntılar yaşadığı dördüncü Fransız muhasarası sırasında, muhtaç ve fakir kişilere erzak temin etmek amacıyla Heyet-i Merkeziye'nin denetiminde ve gözetiminde Umumi İaşe Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon tüccar, esnaf ve halktan satın aldığı erzak ve malzemeleri fakir ve muhtaç kişilere dağıtmıştır. Komisyon satın aldığı erzakın türünü, miktarını ve ödediği meblağı gün gün ve tek tek kayıt altına alarak bir defterde toplamıştır. Ali Nadi Ünler, son muhasarada asker ve ahalinin iaşeleri için halktan satın alınan yiyecek maddelerinin kaydını gösteren bir defterden bahsetmektedir (Ünler, 1969: 187). Ali Nadi Ünler'in bahsettiği defter, İaşe Satınalma Defteri'dir. Defterin üzerinde herhangi bir ibare yoktur. Antep savunmanın çok önemli ana kaynakları arasında bulunan ve adına İaşe Satınalma Defteri dediğimiz bu defter şu an Gaziantep Müzesi envanterinde 28 numara ile kayıtlıdır. Defterin müzeye ne zaman ve nasıl teslim edildiği belli değildir. Defterde alınan erzak ve malzemenin cinsi, fiyatı, miktarı yazılmış, erzak kimden alınmışsa o şahsın mührüne, imzasına veya parmak basımına yer verilmiştir. Belli aralıklarla temin edilen erzak listesinin her birine tarih ve numara verilmiştir. Defterdeki ilk sayfa ilk üç numarayı kapsamaktadır ama çok silik olduğu için okunamaz durumdadır. Buna göre 4 numaralı ilk tarih 4 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1336/1920'dir. Antep Savunması İaşe Satınalma Defteri yayımlanmıştır (Yakar-Pusat, 2017).

Genelkurmay başkanlığı ATASE belgeleri

Antep savunması hakkında en kapsamlı ve düzenli belgeler Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)'de bulunmaktadır. Arşivde savunma ile ilgili pek çok yazışma mevcuttur.

Gaziantep'li aile ve şahıslarda bulunan belgeler

Antep savunması şehrin topyekün yaptığı bir savunma olduğu için, savunmaya ait resmi belgelerin yanı sıra, savunma sırasında bizzat görev yapan şahıslarda bulunan ve kayıtlara girmeyen ve varlığı pek bilinmeyen çok önemli belgeler de mevcuttur.

Antep savunması kaynaklarında Maraş ile ilgili bilgi ve belgeler

Antep savunması sonrasında Fransızlar savunmada aktif olarak görev yapan bazı Heyet-i Merkeziye üyelerini, subayları tutuklayarak Amerikan Koleji'nin taş binasına hapsedmişlerdir. Yedi ay burada esir edilen Antep'li iki defa idama mahkum edilmişlerdir. Yapılan yoğun çabalar sonucu Maraş'ta Türk ordusu elinde esir bulunan 62 Fransız askerine karşılık serbest bırakılmışlardır (Barlas, 2010: 49). Fransızlar idam için hazırladıkları Antep'liyle birlikte 1337/1921'de bir hatıra fotoğrafı çektirmişlerdir.

Maraş 'ta bulunan 9. Piyade Alayı ile birlikte bir Rus dağ bataryası ve efradı da Antep 'e gelmişti. Kılıç Ali Bey Maraş'tan gelirken yanında iki Bragman hafif makinalı tüfek ile bir adet dağ topu da getirmişti (Ünler, 1969: 50). Norman birlikleri Antep 'i muhasara ettiği zaman Dülük 'te bulunan Kılıç Ali Bey ve bir kısım Antep'li muhasarayı yarmak için kuvvet toplamaya başlamıştı. Bu amaçla Maraş 'ta bulunan 9. Piyade Alayı ve bir Rus dağ bataryası da Antep'e gelmişti. 9. Alay'ın komutanı Binbaşı Hamdi Bey'di. Bu kuvvetler 26/27 Nisan 1920 gecesi, sabaha karşı, Hacıbababa ve Çıksorut istikametinde taarruza geçmişlerdi (Ünler, 1969: 56). Fransızlarla yapılan mütareke devam ederken Heyet-i Merkeziye Antep'teki askerî hazırlıklara devam etti. Bu amaçla 310-314 doğumlu erlerden, gönüllü çalışanlar dışında olanlar silâh altına çağrılarak 9. Alay'a takviyeler yapıldı. (Ünler, 1969:62).

İaşe defterlerinde geçen 1. Tabur, Maraş'ta bulunan 9. Piyade Alayına bağlı olarak görev yaptı. Antep savunmasına destek için Nisan 1920'de bir Rus dağ bataryası ile birlikte Antep'e gelen 1. Taburun ilk başlarda komutanlığını Fikri Bey yürüttü ve İbrahimli köyünde konuşlandı (Ünler, 1969: 70). 9. Alay 1. taburun 500 piyade efradı vardı.

Antep'teki Milli kuvvetlerin, her türlü ihtiyaçları Heyet-i Merkeziye tarafından temin edildiği gibi 9. Alay'ın iaşesi de Heyet-i Merkeziye tarafından sağlanmıştır (Ünler, 1969:63). Antep Savunması Askeri İaşe Defterlerine göre, 9. Alay efradına aşağıdaki erzak temin edilmiştir: 11 Haziran 1920 Cuma: 40.250 sade, 5 tuz; 6 Temmuz 1920 Salı: 138 bulgur, 17.250 sade, 13.810 mercimek 13.810 nohut, 13.810 tuz, 6.900 soğan, 0.500 kırmızıbiber; 8 Temmuz 1920 Perşembe: 19.325 sade, 15.360 mercimek, 38.650 pekmez, 38.650 üzüm, 15.460 tuz. 9. Alay Topçulara, 7 Temmuz 1920 Çarşamba: 114.300 et, 38.100 bulgur, 3.810 sade, 15.240 tuz, 0.240 mercimek, 228.600 acur; 8 Temmuz 1920 Perşembe: 154.600 bulgur; 10 Temmuz 1920 Cumartesi: 116.100 et, 38.700 bulgur, 7.740 sade, 15.480 tuz, 15.480 sumak, 15.480 nohut, 232.200 acur, 15.480 mercimek; 11 Temmuz 1920 Pazar: 155.750 bulgur, 19.465 sade, 15.580 mercimek, 15.580 tuz, 38.850 üzüm, 38.850 pekmez. İbrahimli Karyesinde 9. Alay 1. Tabura Verilen, 27 Haziran Pazar: 4.050 pirinç, 0.540 sade, 2.700 yoğurt, 540 mercimek, 5.400 fasulye. 9. Alay Dülük'te bulunduğu için defterlerde "Hariçteki Alay" ifadesiyle erzak gönderilmiştir: 7 Haziran 1920 Pazartesi: 125 nohut, 125 tuz; 9 Haziran 1920 Çarşamba: 125 mercimek (Yakar-Pusat, 2014:154).

Büyük Millet Meclisi kurulup memleket idaresini ele aldıktan sonra, Heyet-i Merkeziye Başkanı Ferit Bey, Büyük Millet Meclisi başkanı Mustafa Kemal Paşa 'ya müracaat ederek savunmada gerekli olan iaşe ve teçhizat giderleri için yardım istemiştir. Yazıda 21 Ocak 1920'de Maraş'ta başlayan milli hareketin başarıya ulaşması için Kilis-Antep yolunu kesmek

suretiyle Maraş'a gidecek olan düşman kuvvetlerini Antep'in engellemeye çalıştığı belirtilir. Muhabere defterindeki bir numaralı yazıda bu durum anlatılır (Yakar-Pusat, 2014:40).

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Üçüncü Kolordu Kumandanlığına, Beşinci Fırka Kumandanı Ali Bey'e

21 Kânun-ı sâni 36 tarihinde Maraş 'ta başlayan harekât-ı milliye'nin âmal-i milli dairesinde cereyanını, Kilis-Ayıntab yolunun seddi ile Maraş'a düşman kuvve-i imdadiyesinin mürurunu men etmekte gören Ayıntab, tarih-i mezkûrden itibaren bi-lâ fasıla harekât-ı umumiyyeye iştirak etmiş oldu. Kilis yolu üzerinde müteaddid defalar icra edilen müsademeler, Akcakoyunludaki mücahidlere hep Ayıntab'ın asar-ı ihtimamı, vatana karşı şefkat ve fedakârlığının eseridir.

Muhabere Defteri'ndeki aşağıdaki belgeye göre, Antep'te kış mevsiminin yaklaşması dolayısıyla Heyet-i Merkeziye, Maraş'ta bulunan askerî imalathaneden askerler için elbise talep etmiştir. İstenen askeri elbise miktarı 1552 olarak zikredilmiştir (Yakar-Pusat, 2014:47).

Adana Cephesi Kumandan Vekili Hayri Bey'e

5-Heyet-i Merkeziyenin bidâyet-i teşkilinden beri hâcâta, levâzım ve techizat-ı askerîye ve milliye dahi bir buçuk mâh evveline kadar iâşe heyetimiz kasasına tesviye edilmektedir. Vatan ve memleketin halâsı uğruna son kuruşunu sarf eden ahâlimizin artık iâne vermeğe kudreti kalmamıştır. Kanyla, canıyla çarpışan ve bütün servetini bu uğurda sarf ve altı aydan beri kâr ve kiseden ferâgat eden ahâlden bir para bile almak imkânı kalmadı. Musâfâtımız ve if'âmımız ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınarak cebhâne ve techizatın cihet-i askeriyeden te'mîn ve it'â'sı esbâbının istikmâl buyurulması.

6-Mevsim-i şitânın takarrübü hesâbıyla bin beş yüz elli iki bin kat ilbâs-ı askeriye ihtiyaç hâsıl edilmekte olduğundan Maraş'da küşad edilmiş olan askeri imalathânesinde ihzâr edilmesi husûsunun te'mîn buyurulması ve mezkûr imalathâne çalıştırılmak üzere sanâyi'-i efrâda lüzûm varsa gönderilmek üzere emir ve iş'âr buyurulması.

Heyet-i Merkeziye Reisi Ferid Bey 16/17 Eylül 1336/1920 günlü Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderdiği yazıda, erzak ve iâşe için paraya ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Erzaksız ve iâşesiz günler geçirdiklerini, işsizlik yüzünden binlerce insanın aç olduğunu, kış yaklaştığı için de durumlarının felaket düzeyde bulunduğunu, memleketin kurtuluşu için yeterli düzeyde para gönderilmesini istemiştir. Yazının bir örneği de Maraş'ta konuşlanan Adana Cephesi Kumandanlığına bildirilir (Yakar-Pusat, 2014:51).

Büyük Millet Meclisi Riyâset-i Celîlesine

Ayntâb Me'bûslarına

Maraş'da Adana Cephesi Kumandanlığı Vekâletine

Ahvâl ve harekât-ı harbiyenin temâdisi sebebiyle Ayıntâb liva a'şârıyla emvâl-i umûmiyyesinden tahsîlât yapılması imkân hâricinde bulunmaktadır. Muhâsebeciliğe emir buyrulan şimdîye kadar senedat-ı mahsûse ile iâşe için cihet-i askeriye mu'tî mebâlîğe ancak tekâbül edebilmiştir. Erzâk ve iâşe için mâdenî paraya ihtiyâc-ı kat'i vardır. Erzâksız iâşesiz kıtaat-ı nizâmîyye ve milliyyenin idâme ve istikrârı gayr-i mümkün olduğu bedîhîdir. Bidâyet-i harekâtdan beri kırk gün evvelisine kadar tamam iâşeyi ve bugüne kadar cebhâne, esliha vesâir techizat ve hastanenin bütün ihtiyâcâtı vesâik-i nakliyenin te'mîni için îcâb eden mebâlîği ahâlden muhtelif sûretlerle iâneten alınmış ve şimdi ise işsizlik ve sanatsızlık yüzünden mütevellid aç ve biilaç binlerce ailenin az çok muâvenete şitâb eden ve ticaretin mühim bir sekteye ma'rûz kalması yüzünden erbâb-ı himmetin menâbi'-i serveti kurumuş, kışın takarrübü, mevâdd-ı ihrâkiyyenin fîkdâmı, kuvve-i nizâmîyye ve milliyyenin iâşesinin te'mini ve gün be gün artmakta olan sefâlet-i umûmiyyeye çâresâz olmak üzere mütehayyir bir halde bulunuyoruz. Buraca piyasaya fazla çıktığından daha ziyâde tenzile düşeceği ve sarfı gayr-i mümkün olacağı müsellemler düşmedi ise (650) guruşu bir liraya sarf edilmekte bulunan evrâk-ı nakdiyeden sarf-ı nazarla kuvve-i nizâmîyye ve milliyyenin iâşesine sarf edilmek üzere kâfi miktarda mâdenî paranın sür'atle irsâli bütün mahrûmiyyetler içerisinde yuvarlanmakta bulunan buranın ihtiyâcâtının te'mînini selâmet ve bekâ-yı memleket nâmına istirhâm eyleriz efendim. 16.17/9.336". Heyet-i Merkeziye Reisi Ferid.

Muhabere defterindeki 19 Ekim 1336/1920 tarihli bir yazıdan anlaşıldığına göre Maraş

Heyet-i Merkeziyesi, Antep halkı için 300 timin un ve bulgur temin etmiştir (Yakar-Pusat, 2014:58).

“Gücegi'de İlaşe Anbar Me'mûru Mu'âvini Kebkebzâde Asım Efendi'ye

1-Maraş Heyet-i Merkeziyesinin Ayntâb fukarası için tedârik ettiği 300 timin " un ve bulgurun bir an evvel gönderilmesi için vesâtet ve delâlet-i âliyenizi ricâ ederiz". 19.10.36.

5/6 Kasım 1336/1920 tarihli aşağıdaki belgeye göre, Antep'in Gücegi mevkiinde konuşlanan Maraş Alay Kumandanlığına yazılan yazıda kış geldiği için hastane, mutfak, fırın ve cepheler için odun ve kömür istenmiştir (Yakar-Pusat, 2014:40).

Gücegi'de Maraş Alay Kumandanlığına

Kış hulûl etti. Ayıntâb'da hastane, matbah, fırın ve cepheler için birçok odun ve kömüre ihtiyaç vardır. Lütfen çok miktarda odun kömürün sür'at-i irsâli mütemennâdır efendim. 5/6.11.36.

13 Kasım 1336 tarihli yazıya göre şehirde İmalat-ı Harbiyenin kurulması üzere Maraş ve Urfa Heyet-i Merkeziyesinden pota talep edilmiştir. 13/14.11.1336 tarihli Özdemir Bey tarafından Maraş Heyet-i Merkeziye Riyâsetine ve Urfa Heyet-i Merkeziye Riyâsetine gönderilen telgraftan anlaşıldığına göre Antep Heyet-i Merkeziye imalat-ı harbiye tesisi kurmuştur ama henüz imalathane için gerekli olan potaya sahip değildir. Potaya şiddetle ihtiyaç vardır. Bu amaçla Maraş ve Urfa'dan ehemmiyetle yardım istenmiş, münasip bir potanın bulunmasıyla hemen gönderilmesi rica edilmiştir. İmalathane şimdiki Büyük Pasaj'ın başındaki Ermeni Kara Nazar'ın hanında (sabunhanesinde) kurulmuştur (Yakar-Pusat, 2015:118).

Telgraf, Ayıntâb 13/14.11.1336

Maraş Heyet-i Merkeziye Riyâsetine

Urfa Heyet-i Merkeziye Riyâsetine

Dâhil-i şehirde her nev'i eslihâ ve malzeme-i harbiye imâli için askerî bir imâlâthâne küşâd edilmiş, bomba imâli husûsu izhâr edilmiş ise de “pota”ya ihtiyaç-ı şedîd vardır. Bomba dökmek için dökmeçilerden büyük mikyâsda potanın tedârik ettirilerek irsâli müdâfinin muhtaç olduğu bomba zaruretini ikmâl edecektir. Lütfen mikdâr-ı münâsib potanın sür'at-i ihzâr ve irsâlini kemâl-i ehemmiyetle ricâ ederim.

Antep savunması esnasında Heyet-i Merkeziye neredeyse kuruluşun hesabını yapmıştır. Parasızlığın ve iaşesizliğin son haddine dayandığı günlerde, 15 Eylül 1336/1920 tarihinde, Beylerbeyi'nde Pazarcık Kuvâ-yı Milliye Kumandanı Ufacıklı Ali Ağa'ya gönderilen yazıda devecilere ödenen paradan bahsedilerek yarım mecdiyenin hesabı sorulmuştur (Yakar-Pusat, 2014:50).

Beylerbeyi'nde Pazarcık Kuvâ-yı Milliye Kumandanı Ufacıklı Ali Ağa'ya

C. 15.9.36 tarihli tele.

Cemiyetimiz nâmına mekkârecilere verilen yigirmi sekiz lira olmayıb, yigirmi yedi buçuk lira ile yarım mecdiyedir. Bunun yigirmi beş lira ile yarım mecdiyesi Pazarcık Heyet-i İdaresinin iş'ârı üzerine mukaddemâ mekkâreci Ökkeş oğlu Kâmil Ağa'ya te'diye edilmiş ve mütebâkisi olan iki buçuk lira için de Pazarcık Heyet-i İdaresinden bir me'mûrla alındığını nâtok makbuz ilmühaberinin irsâline itâ kılınacaktır efendim”. 15/16.9.36.

Savunma esnasında yaralanan kişiler Şeyh Fethullah Camiinde oluşturulan hastanede tedavi edilmekteydi. Hastane Defteri'nde de görüldüğü gibi, durumu ağır olan bazı hastalar, Maraş Hastanesine gönderilmekteydi. Aşağıdaki belgeden anlaşıldığına göre, durumları ağır olduğu tahmin edilen 22 yaralının Maraş'a nakilleri zaruri görülmüştür. Yaralıların taşınması için 11 deveye ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır (Yakar-Pusat, 2015:142).

Numara: 460, Mintıka Kumandanlığına

Numara: 1216, 19-20/11/36 tarihli telefona:

Mıntıka nakliyesine ilişik edilmeyeceği tabiidir. Hastaların Maraş'a nakli zarûri bulunmaktadır. Yirmi iki sedyemiz vardır. Müreffehen Maraş'a nakillerini temin için on bir deveye ihtiyaç vardır. Mecrûhının ameleler ile Maraş'a kadar sedye içinde nakilleri bi't-tabî olamayacağından muhtâc bulunduğumuz develerin teminine müsâade-i aliyyelerini ricâ ederim.

General Gobo Fırkası'nın Ayıntâb'ı muhâsara etmesini müteâkib Dokuzuncu Fırka Kumandanı Hayrî Bey'den gelen ilk güvercin postasının yazısı aşağıdadır.

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına gönderilen yazıda, elde kalan tek alay olan Maraş Alayının, Antep'i kuşatan Fransız askerlerine karşı yapılacak taarruz hareketini nasıl icra edileceği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Mektup güvercin postasıyla gelmiştir (Yakar-Pusat, 2015:212).

Gücegi'den 26.11.336

General Gobo Fırkasının Ayıntâb'ı muhâsara etmesini müteâkib Dokuzuncu Fırka Kumandanı Hayrî Bey'den vürûd eden ilk güvercin postasının sûreti

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına

Düşman kuvve-i seyyâresinin son üç gün zarfında vukû' bulan taarruzu dolayısıyla 5. fırka düşman tarafından ricate icbâr edilmiş ve toplarının kısm-ı azamı sahrâ toprakları olması dolayısıyla bir tehlikeye marûz bırakmamak için topların bir kısım piyâde kuvvetiyle Fırat'ın şarkına geçirmiş ve 25. Alay da Bağırşak Deresi ve Taşbaş Tepesi'nde düşman tarafından yarılarak 5. Fırka tarafına atılmış olduğundan elde yalnız Maraş Alayı kalmış ve 5. Fırka'nın Fırat'ın garbında kalan bir kısım kuvveti de bugün kâmilan Fırat şarkına geçmiş olacağından mezkûr firkadan bu vaziyette uzun bir zamân için Ayıntâb'a muâvenet me'mûl değildir.

Elde kalan Maraş Alayı ve mevcûd topraklarla her ne bahâya mâl olursa olsun kasaba ile bir ittisâl peydâ etmek üzere son bir teşebbüsde bulunarak bu gece Hacıbaba'ya bir taarruz icrâ edilecektir.

18 Aralık 1336/1920 tarihli yazıda Ankara Hükümetinin Antep'e gönderdiği 45 bin liranın Maraş'ta hazır olduğu, emir geldikten sonra bu paranın verileceği belirtilir (Yakar-Pusat, 2015:282).

18.12.1336, Koçlu

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına

5. İâne dercinin memnûiyeti Ayıntâb'ın vaziyet-i fevkalâdesi için olamaz. Maamâfih Heyet-i Umûmiyeyle Heyet-i Merkeziye azâlarının mazbata ve karârıyla muvâfiktir. Hükümetin madenî 45.000 lirası Maraş'da hâzirdir. Emirden sonraki iânâtı istikrâz akdiyle bilâhare tesvîye etmek icâb-ı maslahatdır.

8 Şubat 1921'de Antep'te sukut olduktan sonra Maraş'ta bulunan bazı Antep'liler, Antep'in içinde bulunduğu durumu ve düşman tarafından ele geçirilmesini 10 Şubat 1921 tarihli bir yazıyla Ankara'ya, Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemâl Paşa'ya bildirmişlerdir. Antep, Fransızlar tarafından artık işgal edildiği ve bütün resmî kurumlar Fransızlara geçtiği için yazı Maraş'tan Ankara'ya gönderilmiştir. Yazıda belirtildiği üzere, Antep'te bulunan bir avuç mücahit ve 16.000 kadar halk esir edilmişlerdir. Savunmayı yürütenler ve halk açlık yüzünden ot yiyerek ağaç köklerini kemirerek bu zamana kadar düşmana karşı savaşmışlardır. Fakat sonunda inleye inleye, açlık yüzünden teslim olmak zorunda kalmışlardır. Yazı duygusal ifadelerle biterken Antep konusunda bir şeyler yapılması için Paşa'dan yardım talep ettiler (Yakar-Pusat, 2015:336).

Maraş 818/300,

Gâyet mühim ve müsta'celdir

Ankara'da Büyük Millet Meclisi reisi Mustafâ Kemâl Paşa Hazretlerine

Târîhin hiçbir sahîfe-i celâdetine kayd edemediği binlerce hamâset-i şehnâmeleri yaratan Ayıntâb millî davâmızın sübûtüçün bir seneye karîb bir zamândan beri kanını cânını ve bütün hân mânını fedâ etmesinin mükâfâtı olarak üç aydan beri mahsûr bulunuyor. Bu muhâsara düşmanın mücerreb ve katî olan cebâneti sâyesinde büyük bir ehemmiyeti hâiz değil iken içeride bulunan bir avuç mücâhid on altı bine karîb nisvân sıbyân aç ve bu açlık seyyiesiyle esâret zilletine âmâc kaldılar. İçerideki gayr-ı muntazam kuvvetten ayrılan yirmişer ellişer kişiden mürekkeb kuvvetle hâriçteki kuvvetlerin mahzâ eser-i tevehhümleri olarak yarılmaz zannıyla top düellosundan başka ciddî bir taarruzda bulunmamasına rağmen sâlifül-arz küçük kıtalar muhâsara hattını bir çürük diş gibi söküp atarak mitralyöz ve otomatik i'tinâm ederek huruç yapmaktadırlar. Ayıntâblıların mukaddesâtlarına millî haysiyetlerine izzet-i nefis-i ictimâiyelerine karşı ne derece sâdik ve muteassib oldukları bidâyetten beri vâki harekâtlarıyla sâbittir. Bu merbûtiyyet ve taassub huzûr-ı devletlerini tasdîfâ sebep olmaktadır. Paşa hazretleri hiçbir Ayıntâblı zerresinin kemikleri üstünde Fransız ve Ermenî askerinin düğün yapmasına tahammül edemez. Bugünlerdeki vaziyet gâyet mechûl ve muzlim bir şekil aldı. Ne oluyoruz Ayıntâb sevgili Anadolu'nun istiklâl ve haysiyeti için her vakit bin cânla bin defa fedâ olan ve ölmeye hâzır bulunan Ayıntâb ne oluyor bu memleket teslim olmak zilletine râzı değildir ve olamaz. Şimdiye kadar hükûmetin yardımından başka kendi kîsesinden milyonlarca lira sarf etmiş binlerce şehîd vermiş bütün hân mânlarının hârabına katlanarak elli milyon lira zarar-ı mâddiye uğramış ve böyle istilâlara marûz kalan en büyük en benâm şehirlerimizden daha Hudâ-pesend celâletler göstermiş. Bu ana toprağı düşmana boyun eğmez günahdır. Paşa hazretleri, kadınlarına çocuklarına varıncaya kadar ot köküyle ağaç kabuğuyla tegaddî ederek istiklâl yolunda kurbân olmaya her ân ahd ü peymân eden Ayıntâb'ın böyle yardımsızlık yüzünden inleye inleye göçüp çökmesine nasıl râzî olacağız? 10 Şubat 37

Heyet-i Merkeziye azâsından Ahmet

Ayıntâb mahalli idâre azâsından Ahmet

Ayıntâb müderrisi Edîb

Hâcı Battâl-zâde Kudsî

Eşrâftan Alî Efendi-zâde İshak

Ayıntâb eşrâfindan Kethüdâ-zâde Gâlib

Ayıntâb eşrâfindan Ali Efendi-zâde Mahmûd Fehmî

Neccârândan Alî

Burnu Kara-zâde Ahmet

Hâcı Hilmî Efendi-zâde Mustafâ

İcrâ vekîlleri Heyeti riyasetine 10/2/37

Erkân-ı harbiyye-i umûmiyye riyasetine 10/2/37

14/15 Kasım 1336/1920 tarihli aşağıdaki yazıya göre, Antep/Beylerbeyi mevkiinde konuşlanan Maraş Millî Tabur Komutanlığı'nın yapması gerekenler izah edilmiştir (Yakar-Pusat, 2015:120).

No : 432, Telefon

Beylerbeyinde: Maraş Millî Tabur Kumandan Vekâletine

Şimdi kuvvetimiz bir saate kadar mezkûr tepeleri istilâm için hareket edecektir. Mıntıka kumandanlığının size verdiği talimâtı harfiyyen icrâ etmenize mâni yoktur. Bu gönderdiğimiz kuvvetin yarım mezkûr tepelerde kalıp kalmayacağını mezkûr kuvâ-yı işgâliye kumandanlarına tebliğ ediniz, iâşelerini de o yolda temîn ediniz.

14/15.11.1336, Alaturka gece Saat: 5/15

Telgraf Tamim Defteri'ndeki aşağıdaki belge 16 Kasım 1920 tarihinde Maraş Mutasarrıflığı'na yazılmıştır. Antep Akyol Mahallesinde oturan Adaş Mehmet oğlu Rüstem ve eşinin işledikleri bir suçtan dolayı tevkif edilerek Antep'e gönderilmeleri istenmiştir (Yakar-Pusat, 2015:124).

Numara: 437, Maraş Mutasarrıflığına

Semt kuvve-i milliye efrâdından olup İmâm Maraşlı Mehmed Efendi'nin oda kapusunu kırarak iki beden âyine ve bir çifte vesâiresini sirkatle Maraş'a firâr edüp Şekerdere Mahallesi'ne Hüdâyîzâde Tahsîn Efendi'nin hânesinde mukîm Nûrî Bey'in âilesi nezdinde buldukları anlaşılan Ayıntâb'ın Akyol Mahallesi'nden Adaş Mehmed oğlu Rüstem'in zevcesi Fâtıma ile maan ve mahfûzan buraya uğramaları için icâb edenlere emir buyurulması mütemennâdır. 16/11/1336

Aşağıdaki belgeye göre, Antep'te bulunan telgrafhane tam olarak çalışmadığı için Maraş'ta bulunan telgrafhane vasıtasıyla yazdırılmıştır (Yakar-Pusat, 2015:72).

Numara: 1231 30. Kasım. 1920 / 12.336

Dokuzuncu Fırka Kumandanı vâsıtasıyla Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanı Özdemir Bey'e, bir sûreti Ayıntâb Mutasarrıflığına,

Şifrenizi aynen ve derhâl Maraş Telgrafhânesi vâsıtasıyla mahallerine keşide ettirdim. Milel-i muhtelifenin târîh-i millisindeki fedâkârlıklarının târîh-i âlem muvâcehesinde yapılacak bir müsâbakasının Ayıntâblıların zamân ve vaziyete nazaran gösterdikleri havârik, besâlet ve şecâatin birinciliği ihrâz edeceğine şüphe yoktur. Buna bütün âlem şahitdir. Başka türlü ifade edersek; tevârih-i millideki kahramânlık ve fedâkârlıklardan yapılacak bir tâc-ı mefharenin sevgili Ayıntâbımız bir dürdânesini teşkil eder. Hristiyanlık âleminin İslâm âlemini ve bilhâssa bunun nıgehbanı olan Türk milletini boğmak ve ebediyyen târîh-i âlemden silmek ârzularının pişdârlarını teşkil eden Fransız ordusunun her türlü mebzûl vesâitine karşı nâmûs ve mevcüdiyet-i milliyeyi kurtarmağa çalışan ve bu uğurda fevkalâde fedâkârlıklar gösteren Ayıntâblılar ve şirin Ayıntâb **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.** şehri milletimizin göz bebeğidir. Bu itibârla millet de icâb eden fedâkârlıkları bütün mevcüdiyetiyle yapmağa ve Ayıntâb'ı tahlise azmetmiştir ve azminde sâbitdir. Ayıntâb kendisine hâs ve pek yüksek şerefiyle inşâallâh yakında kurtarılacaktır. Bu husûsda ümitsizliğe düşmek değil, metânet ve sebâtı cüzî bir sûretde sarsacak bir hâl mutasavver değildir.

Aşağıdaki belge, Antep savunması esnasında ihtiyaç duyulan ağır 15'lik obüslerin Maraş'tan yola çıkması için emir verildiğini ortaya koymaktadır (Yakar-Pusat, 2015:282).

18.12.1336, Koçlu

Ayıntâb Etrâf-ı Şehir Cepheleri Kumandanlığına

2. Bazı esbâb dolayısıyla taarruz 19/20 gecesine bir gün tehîr edilmişse de daha ziyâde tehîri münâsib görülmemiştir. Maamâfih bu katî teşebbüs olmaktan ziyâde size muvakkat bir yardım içindir. Ağır 15'lik obüslerin Maraş'dan yarın yola çıkması için emir verilmiş olduğundan inşâallâh bir haftadan evvel düşman[a] katî mukâbelemiz başlayacaktır. Fakat yarınki taarruzumuza tehîr ve istikâmetin tebdil[i] mümkün değildir. Kasabadan çıkacak müfrezenin Ziyarettepe ve Hacıbaba gerilerinden baskın yapması kâfidir.

Antep savunmasında Fransız kuvvetler komutanı General Gobo'nun şehrin teslim edilmesi için verdiği nota Heyet-i Merkeziye tarafından reddedilince, Gobo bu defa Antep halkını Heyet-i Merkeziye aleyhine tahrik ve isyana teşvik ederek içeride bir kargaşa meydana getirmek istemiştir. Bütün cephelere ve şehrin her tarafına aşağıdaki beyannameyi göndermiştir. Beynamede şehrin birkaç aydan beri muhasara altında bulunduğu, Maraş ve Urfa'dan gelen askerlerin mağlup oldukları bundan dolayı dışardan Antep halkına artık kuvvet ve erzak gelemeyeceği vurgulanmıştır. Antep halkının beyaz bayrak çekerek teslim olması istenmiştir. Teslim olunursa kimsenin ailesine, malına ve mülküne zarar verilmeyeceği ve savaş tazminatı istenmeyeceği belirtilmiştir. Aksi takdirde şehrin şiddetli bir şekilde bombardımana tutulacağı beyan edilmiştir (Yakar-Pusat, 2015:364).

Ayıntâb Ahalisine

Birkaç aydan beri harbin felâketlerine düşür olmaktadır. Şehriniz muhâsara edilmiştir. Urfa'dan ve Maraş'tan onu tahlise gelen kitaât-ı askeriye mağlûb olup firara mecbûr olmuştur. Hâriçten size hiç bir imdat ve hiç bir erzak gelemeyecektir.

Haneleriniz ve aileleriniz toplarımızın ateşi altındadır. Onları kurtarmak istemiyor musunuz? Muhârebeden fâriğ gelüp silâhları terk ediniz. Beyaz bayrağı rezk ediniz! Harbe hitâm vermek üzere Fransız Kuvva-yı Askeriyesi karargâh-ı umûmisine bir heyet-i murahhasa gönderiniz. Heyet-i mezkûre nezâketle kabul edilip hüsn-ü muâmele görecektir. Eğer böyle yaparsanız şahıslarınıza emvâlinize

ailelerinize riâyet olunacaktır. Size karşı hiç bir cebir ve şiddet isti'mâl edilemeyecektir. Size hiçbir suretle tazminât-ı harbiye tahmil edilemeyecektir. Aksi takdirde bombardımanın ve hücumların bilcümle tehlikelerine marûz kalacaksınız. Fransa ile Türkiye arasında sulh muâhede imza edilmiştir. Niçün verilen va'de karşı hareket ettiniz? Niçün muâhedeleri inkâr eden ve sizi harâbiyet ve ölüme sevk eden muharriklere ittibâ ediyorsunuz?

Ayıntâb Ahâlisi!

Mevcudiyetinizi, ailelerinizi ve emvâlinizi kurtarınız! Size emir veren ve sizi iğfâl eden adamları silâhlarını bir tarafa koymağa icbâr ediniz! Muhârebeyi durdurunuz. Ve kendinizi Fransa'nın uluvv-ü cenâbına emanet ediniz. Selâmetiniz kendi elinizdedir.

4 Kanunuevvel 336/1920,

Fransız Kuvve-i Askeriye Kumandanı General Gobo

Antep Savunması Hastane Defteri'nin "Mûlahazat" kısmındaki bilgilere göre, Şeyh Camii Hastanesi'nde tedavi altındayken Maraş Hastanesi'ne 17 yaralı sevk edilmiştir. Yaralıların hangi sebeplerle Maraş Hastanesi'ne nakledildikleri bilinmemektedir. Maraş Hastanesi'ne sevk edilenler için mevcut hastanenin koşullarının yetersizliği bir neden olarak görülmüş olabilir (Yakar-Pusat, 2014a: 107).

Maraş hastanesi'ne gönderilen yaralılar

1. Çavuşoğullarından Vakkas oğlu Yusuf (sıra 194)
2. Hasan oğlu Mehmed (sıra 195)
3. Ömer oğlu Mehmed (sıra 248)
4. Kara Mehmed oğlu Mehmet Ali (sıra 368)
5. Maksudoğullarından Mehmet oğlu Ahmed (sıra 394)
6. Salih oğlu Mehmet Selim (sıra 631)
7. Derviş bin Mehmed Emin Efendi (sıra 828)
8. İbrahim oğlu Ahmed (sıra 854)
9. Memik oğlu Mehmed (sıra 1139)
10. Ali oğlu Ali (sıra 1253)
11. Karamanzade Mehmet oğlu Ahmet (1280)
12. Deli Memik oğlu Şeyh Mehmed (sıra 1390)
13. Halil oğlu Mehmet (sıra 1419)
14. Hasan oğlu Vakkas (sıra 1421)
15. Mustafa oğlu Mehmet (sıra 1486)
16. Kahkeci Mehmet oğlu Ali (sıra 1502)
17. Hacı Abdülkadir oğlu Ahmed (sıra 1584)

Antep savunması her ne kadar büyük oranda Antep'li kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa da savunma için Antep dışından gelen askerî birlikler ve gönüllü çeteler de vardır. Maraş'ta bulunan 9. Alay savunmaya katkı sağlamak için Dülük Köyü'nde karargâh kurmuştu. Antep savunması Hastane Defteri'nin "Memleketi" kısmında yaralanan her kişinin memleketi ve biliniyorsa mahalle veya karyesi de yazılmıştır. Memleket bilgilerinden anlaşıldığına göre, Anadolu'nun pek çok yerinden asker savunmaya destek vermiştir. Hastaneye getirilen yaralı ve şehitlerden anlaşıldığına Antep savunmasına yakın illerden gelip katılanlar olmuştur. Özellikle

Maraş'tan gelen milis kuvvetleri ön plana çıkmaktadır. Deftere göre Maraşlı milis sayısı 44'tür (Yakar-Pusat, 2014a: 107).

Tablo 1: Antep savunmasına Maraş'tan katılıp yaralanan veya şehit olanların listesi

Sıra No	İsim ve Şöhreti	Memleketi	Mahalle veya Karyesi	Tevellüdü
176	Reşid oğlu Ali	Maraş	Kayabaşı	
148	Katırcı Mehmed Bey oğlu Ejder	Maraş	Çavuşlu	
149	Kuzu Oğlan oğlu Mehmed	Maraş	Uyuz Pınarı	
79	Hacı Ömer oğlu Ökkeş	Maraş	Ekmekçi	
70	Hüseyin oğlu Maho	Pazarcık	Karagöl	313
179	Hüseyin oğlu Osman	Pazarcık	Nacar	
194	Çavuş Oğullarından Vakkas oğlu Yusuf, 9. Alay 1. Bölük	Pazarcık	Büyüknacar	313
200	Yusuf oğlu Kadir 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Şavez	311
201	Halil oğlu İbrahim 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Döngeli	311
202	Durdu oğlu Ali 9.Alay, 1. Bölük	Elbistan	Aliste	313
203	Mehmed oğlu Ökkaş 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Ayasulu	313
207	Halil oğlu Ökkaş 9.Alay, 1. Bölük	Maraş	Bertiz	
208	İbrahim oğlu Ali 9.Alay, 2. Bölük	Pazarcık	Avan Uşağı	313
209	Hacı oğlu Mehmed Ali	Elbistan	Yapalak	313
241	Mehmed Bin Osman, 2. Tabur 1. Bölük	Süleymanlı	Çardak	
245	Mustafa oğlu Ökkaş	Maraş	Ekmekçi Mahallesi	310
246	Hacı İsmail oğlu Sabit	Maraş	Acemi	
248	Ömer oğlu Mehmed	Pazarcık	Çalgakan	
249	İşçi oğullarından Mustafa oğlu İbrahim	Süleymanlı	Büyük kızılıcık	311
272	Halil oğlu Mehmed	Maraş	Orhanlı	310
290	Mehmed oğlu Abdullah Efendi	Maraş	Hatuniye	318
294	Nurlu Mehmed oğlu Ali	Maraş	Duraklı	310
328	Mustafa oğlu İbrahim	Maraş	Pendirdere	
352	Karayılan oğlu Molla	Pazarcık		
427	Ahmet oğlu Bekir	Elbistan	Hacı Yakup	310
483	Halil oğlu Ahmet	Maraş	Çavuşlu	303
629	Hacı Hüseyin oğlu Durdu	Maraş	Kutyol	313
654	Mehmed oğlu Mehmed Berber Maho Oğullarından	Maraş	Duraklı	
711	Hasan oğlu Seydo	Maraş	Divanlı	
783	Osman oğlu Ömer	Maraş	Killice/Yeklice	310
784	Hacı İbrahim oğlu Hasan	Maraş	Deveci	303
788	Ali oğlu Ahmed	Maraş	Şekerci	309
820	Osman oğlu İbrahim	Maraş	Darlı	Yaşı 50
828	Derviş Bin Mehmed Emin Efendi	Maraş	Kayabaşı	317
850	Hacı Mehmed oğlu Arab Hüseyin	Maraş	Hıdvanlı/Cedvanlı	302
854	İbrahim oğlu Ahmed	Maraş	Karaca	315
855	Hafız oğlu Ali	Maraş	Ekmekçi Mahallesi	305

869	Mahmud oğlu Memik	Pazarcık	Çarkaya	295
944	Ahmed oğlu Hasan	Pazarcık	Karabıyıklı	316
1013	Yahudi Musa oğlu Murad	Maraş	Hatuniye	313
1195	Yusuf oğlu Murad	Pazarcık	KaraYayık	316
1280	Karamanzade Mehmet oğlu Ahmet	Maraş	Şadiye	312
1391	Torun İsmail oğlu Ömer	Elbistan	Erbistin	282
1972	Mustafa oğlu Ali	Maraş	Şeyhli Cedidi	297

Antep savunmasında Maraş'tan gelen sivil çeteler de gönüllü olarak yer almışlardır. Hastane Defteri'ne göre, Maraşlı Hüseyin Efendi Çetesi (sıra 69) ve Maraşlı Hayri Efendi Çetesi de görev almışlardır (sıra, 70), (Yakar-Pusat, 2014a: 77)

Antep savunmasında şehrin 20 km kadar uzağında iki tane eksik kadrolu alay vardı. Bunlar 25. ve 27. Alay olarak şehirde hizmet veren hastane ile malzeme konusunda yardımlaşmamaktaydı. 25. Alay'ın doktoru Hamit Uras'tı. 27. Alay'da doktor yoktu. Maraş'tan gelen 9. Alayın askerî doktoru Hayri Bey'di. (Ünler, 1969:216).

Antep savunması bir şehrin topyekün verdiği bir şehir savunmasıdır. Savunma esnasında uzun yıllardır Türklerle birlikte yaşam süren Ermeniler Fransızların yanında yer alarak Türklere karşı acımasızca düşmanlık yapmışlardır. Bunun yanında sayıları 800-850 civarında olan Yahudiler nasıl bir tutum sergiledikleri savunmayı birinci elden anlatan kaynaklarda belirtilmemekle beraber savaş anılarına göre Yahudiler Türklerin yanında yer almışlardır. Bu durum resmî olarak ilk defa hastane defterlerinde karşımıza çıkmaktadır. Defterlerde fırın efradı olarak savunmada görev yapan Yahudilerin varlığı görülmektedir. Fırında çalışırken yaralanan bir Yahudi tedavi edilmek üzere hastaneye yatırılmıştır. Diğer yandan evlerine bomba düşmesi sonucu yaralanan Yahudiler yine hastanede tedavi edilmeye çalışılmıştır. Hatta Maraş Hatuniye Mahallesi kayıtlı 1313 doğumlu, Yahudi Musa oğlu Murad (sıra 1013), Maraş'tan gelerek Antep savunmasında çarpışmış, 14 Eylül 1920'de hastaneye yatmış, 25 Ekim 1920'de taburcu olmuştur (Yakar-Pusat, 2014a: 78).

Sonuç

Antep savunması hem devam ederken hem de bittikten sonra Büyük Millet Meclisi ve hükümetine bazı katkılar sağlamıştır. Antep savunmasından sonra bazı birlikler Batı Cephesi'ne kaydırılarak, Büyük Taarruz'da yararlandı. Millî Mücadele döneminde Adana, Maraş, Antep ve Urfa'da vuku bulan savunmaların önemi büyüktür. Bu savunmalar sayesinde Büyük Millet Meclisi'nin dış politikada eli güçlenmiş ve olumlu sonuçların alınmasına zemin hazırlanmıştır. Fransızlar Maraş ve Urfa'dan çekildikten sonra Güney Cephesi'nde ellerinde sadece Antep kalmıştı. Ancak Antep'te sıkışık durumdaydılar. Bu nedenle Mayıs 1920'de doğrudan Ankara'ya başvurarak mütareke istediler. Bu, Fransa'nın Ankara'yı tanınması açısından son derece önemli bir gelişmeydi. 29/30 Mayıs gecesinden başlamak üzere Güney Cephesi'nde 20 gün için ateşkes kararı alındı (Özalp, 1998: 116). Mustafa Kemal Paşa, Fransızlarla yapılan yirmi günlük ateşkes anlaşmasıyla, hem zaman kazanıp millî birlikleri düzenlemek, hem de o güne değin Türkiye'yi ilgilendiren bütün işlerde yalnız İstanbul Hükümeti'yle görüşen Fransızlara Anadolu'daki Millî Mücadele'nin siyasal varlığını tanıtmak istemişti.

Antep savunması esnasında Atatürk'ün "önemli bir siyasal nokta" olarak gördüğü Millî Mücadele'nin ilk mütarekesi, Antep'te (30 Mayıs-19 Haziran 1920) Fransızlarla yapılmıştır. Maraş, Urfa ve Antep'te cereyan eden şehir savunmaları Türk ordusunun, "Asıl Cephe"de Yunanlılara karşı yaptığı mücadelede rahat hareket etmesini sağlamıştır.

Millî Mücadele döneminde kader birliği yapan Maraş ve Antep halkının İngiliz, Fransız ve Ermenilere karşı gösterdikleri üstün müdafaa gayretleri geçmişin şanlı bir dönemi olarak tarihteki yerini almıştır. Antep Savunması kaynaklarında geçen Maraş ile ilgili hususlar da

göstermektedir ki, Milli Mücadele döneminde emparyalizme karşı konulan ortak tavır, bir ülkenin ölüm kalım mücadelesinde bir olmanın, beraber olmanın bir sonucuydu.

Kaynakça

- Eyicil, A. (2004). “Maraş Savunması”, *Atatürk araştırma merkezi dergisi*, Ankara.
- Ünler, A. N. (1969). *Türk'ün kurtuluş savaşı'nda Gaziantep savunması*, Kardeşler matbaası, İstanbul.
- Pamuk, B. (2009). *Bir şehrin direnişi: Antep savunması*, IQ yayıncılık, İstanbul.
- Barlas, E. (2010). *Dr. Mecit Barlas'ın anıları*, İstanbul.
- Yakar, H. İ. & Yaprak Pusat, Ü.G. (2014). *Antep savunması askeri iâşe defterleri-açlığın günlüğü*, Şehitkamil belediyesi yayınları, Gaziantep.
- Yakar, H. İ. & Yaprak Pusat, Ü.G. (2014a). *Antep savunması hastane defteri-Bir şehrin feryadı*, Şehitkamil belediyesi yayınları, Gaziantep.
- Yakar, H. İ. & Yaprak Pusat, Ü.G. (2015). *Antep savunması etraf-ı şehir cepheler kumandanlığı tahrirat ve telgraf ve telefon ve tamim defteri –sessizliğin çığlığı*, Şehitkamil belediyesi yayınları, Gaziantep.
- Yakar, H. İ.& Yaprak Pusat, Ü.G. (2017). *Antep Savunması heyet-i merkeziye muharebe defteri-savunmanın şifreleri*, Gaziantep.
- Yakar, H. İ. & Yaprak Pusat, Ü.G., (2017a). *Antep savunması iâşe satınalma defteri-bir şehrin dayanışması*, Gaziantep.